

Lietuvos ekonomikos apžvalga

2020 m. lapkričio 10 d.

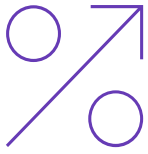
Nr. 73

Neperšokęs karantino, nesakyk „op“

Prieš pirmą karantiną Lietuvoje į galimą pandemijos įtaką šalies ekonomikai visi žvelgėme labai atsargiai, tačiau ekonomika atsilaukė kur kas geriau negu tikėtasi. Dabar, prasidėjus antram karantinui, stebime, kad visuomenėje dominuoja lūkestis, jog šįkart karantino įtaka ekonomikai bus mažesnė negu pavasarį. Taip, dauguma prielaidų, kad šįkart karantinas yra švelnesnis ir mes labiau įpratome prie ribojimų, yra pagrįsti, tačiau neramu, kad realybė mus nustebins, tik šįkart – neigiamai. Atsiminkime, kad ši krizė yra epidemiologinė ir ekonomika turi taikytis prie tų reikalavimų, kurie būtini sumažinti žmonių netektis. Beveik nėra abejonių, kad karantinas tęsis ilgiau negu tris savaites. Liekame pakankamai atsargūs dėl ekonomikos pokyčių kitų metų pradžioje ir neabejojame, kad metinis ekonomikos pokytis ketvirtį liks neigiamas. Daugiau vilčių teikia antrasis metų pusmetis, bet, kaip parodė šie metai, per pusmetį viskas gali vėl apsiversti aukštyn kojomis.

Tadas Povilauskas
SEB banko ekonomistas
(8 5) 268 2521
tadas.povilauskas@seb.lt

Šiandien pasirodė SEB grupės ekonomistų leidinys „Nordic Outlook“, o kartu su juo ir 73-ioji Lietuvos ekonomikos apžvalga. Šįkart didelių Lietuvos ekonomikos prognozių pokyčių nėra. Tačiau suprantame aiškią riziką, kad lapkričio 7 dieną prasidėjęs visuotinis karantinas gali užsitęsti ir šalyje įvesti ribojimai dar griežtėti, todėl 2020 metų faktiniai rezultatai gali būti prastesni negu prognozuojame. Kita vertus, šie metai eina į pabaigą ir didžiausias dėmesys natūraliai pereina į 2021 metų ekonomikos perspektyvą. Paliekame ankstesnę prognozę, kad 2021 metais Lietuvos ekonomika augs 3 procentais. Darome prielaidą, kad kitąmet epidemiologinė padėtis bus daug geresnė ir tokių ribojimų, kokie buvo šiemet Lietuvoje ir visame pasaulyje, nebus. Be to, vakcinės atsiradimo galimybė kitąmet yra nemaža, todėl vien žinia apie ją leistų visiems daug drąsiau priimti ekonominius sprendimus.

Savo prognozę darome remiantis prielaida, kad Jungtinė Karalystė pasirašys su ES laisvos prekybos susitarimą, o Lietuvos santykiai su Baltarusija taip nepablogės, kad nutrūks baltarusiškų krovinių srautas per Lietuvą, ar Lietuvos vežėjai negalės prisitraukti darbuotojų iš Baltarusijos.

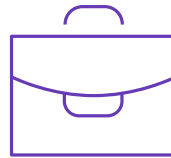

Vidaus vartojimas

Po prasto antro ketvirčio prekybos sektorius greitai atsigavo – žinoma, ne visiems sekėsi vienodai, tačiau mažmeninės prekybos apyvarta lyginamosiomis kainomis trečią ketvirtį buvo net 6,9 proc. didesnė negu prieš metus ir toks augimas retai būdavo stebimas netgi geriausiais ekonomikos augimo laikais. Panašu, kad gyventojai, pamatę, jog pirmoji pandemijos banga nebuvo tokia skaudi namų ūkių finansinei padėčiai, drąsiai išlaidavo įsigydami prekes. Taip pat tam įtakos turėjo ir mažesnės išlaidos paslaugoms, pavyzdžiui, kelionėms į užsienį. Teigiamos įtakos vartojimui turėjo ir valdžios skirtos vienkartinės išmokos – trečią ketvirtį vienkartinėms pensijoms ir vaiko pinigams išmokėta daugiau negu 250 mln. eurų.

Ketvirtas ketvirtis mažmeninei prekybai bus silpnesnis, bet galutinis rezultatas priklausys nuo to, ar pavyks išvengti pavasarinio scenarijaus, kai buvo uždrausta fizinė ne pirmo būtinumo prekių prekyba. Kol kas tokių draudimų nėra, bet tai nereiškia, kad jų nebus gruodžio mėnesį, jeigu epidemiologinė situacija blogės.

Atsiskaitymai banko kortelėmis rodo, kad spalio dar buvo stiprus mėnuo prekybininkams, tačiau mažėjantys gyventojų srautai į fizines apsipirkimo vietas neigiamą įtaką neišvengiamai darys. Tuo pačių suprantame, kad gyventojai ir verslas antro karantino metu yra daug geriau pasiruošęs ir pirkti, ir parduoti prekes internetu.

Darbo rinka

Darbo rinka pirmąjį koronaviruso pandemijos sukeltą šoką atlaikė neblogai, tačiau nuostoliai visgi buvo nemaži. Statistikos departamento duomenimis, nedarbas trečią ketvirtį buvo 9,3 procento, arba 2,6 proc. punkto didesnis negu prieš metus. Bedarbių trečią ketvirtį buvo 137,2 tūkst. ir per metus jų skaičius išaugo 48,3 tūkstančiais – toks padidėjimas buvo kur kas mažesnis negu registruotų bedarbių skaičiaus padidėjimas 95 tūkstančiais. Jau daug kartų esame kartoję, kad nuo birželio, kai galima pretenduoti į 200 eurų darbo paieškos išmoką, registruoto nedarbo pokyčiai nėra labai geri siekiant įvertinti darbo rinkos padėties pokyčius Pavyzdžiui, registruotis bedarbiais ir gauti išmoką šiemet gali nedirbantys, bet besimokantys dieninėse studijose studentai.

Statistikos departamento skaičiavimais, užimtųjų skaičius per metus Lietuvoje sumažėjo 36 tūkstančiais. „Sodros“ teikiami duomenys rodo, kad draustų visomis socialinio draudimo rūšimis trečią ketvirtį buvo maždaug 20 tūkst. mažiau. Įdomu tai, kad dirbančių asmenų skaičius pakankamai sparčiai augo nuo birželio vidurio iki pat spalio pabaigos, tačiau akivaizdu, kad atsigavimo tendenciją sustabdys antras šiais metais karantinas, prasidėjęs lapkričio 7 dieną.

Šiek tiek ramina tai, kad darbo jėgos (užimtųjų ir bedarbių skaičiaus suma) dydis trečią ketvirtį Lietuvoje buvo didesnis negu prieš metus ir tai rodo, kad bedarbiais tapę asmenys teigia esą pasiruošę dirbti. Baiminomės, kad darbo jėga gali sumažėti daliai bedarbių nusprendus nebeieškoti darbo ir pasitraukus į ekonomiškai neaktyvių žmonių gretas, bet kol kas to neatsitiko.

Viena iš svarbiausių priežasčių, kodėl pavyko išvengti didesnio nedarbo šuolio, buvo valdžios sprendimas patobulinti išmokų už prastovas kompensavimą ir skirti nedarbingumo pažymas vaikus karantino metu prižiūrintiems tėvams. Neabejotina, kad ir dabar ši priemonė bus labai reikalinga, nes darbuotojų, kuriems paskelbta prastova, skaičius lapkritį smarkiai augs. Rugsėjį ir spalį buvo įprasta, kad vidutiniškai yra 4-5 tūkstančiai darbuotojų, kuriems paskelbta prastova. Lapkričio pirmą savaitę šis skaičius perlipo 10 tūkst. ir greičiausiai greitai artės prie 50 tūkstančių. Visgi darome prielaidą, kad iki balandžio mėnesį matytų skaičių, kai prastova buvo paskelbta 170 tūkst. darbuotojų, neteks priėti, nes kol kas karantino sąlygos yra švelnesnės, o ir pramonė kol kas nerodo ženklų, kad ruoštųsi mažinti apskaitą.

Prognozuojame, kad šiemet vidutinis nedarbas ūgtels iki 8,7 proc., kitąmet sumažės iki 8,3 procento, o 2022 metais kris iki 7,5 procento. Nedarbas ketvirtą ketvirtį neišvengiamai augs, tačiau tai nereiškia, kad visiems darbdaviams, kurie norės didinti darbuotojų skaičių, bus lengviau atrasti reikiamų darbuotojų.

SEB banko „Lietuvos makroekonomikos apžvalgoje“ pateikti duomenys yra paimti iš išorinių šaltinių. SEB bankas neprisiima jokios atsakomybės dėl išorinių šaltinių informacijos tikslumo, tikrumo ir išbaigtumo. Kiekviena nuomonė, teiginiai ir prognozės, pateiktos šioje apžvalgoje, yra tik SEB banko ir gali būti keičiamos be papildomo įspėjimo. Šis dokumentas ar atskira jo dalis nėra kvietimas ar pasiūlymas pirkti ar parduoti vertybinius popierius ar kitas investicines priemones ir negali būti jokio investicinio sprendimo ir (arba) vėliau sudaryto sandorio pagrindas ar dalis; taip pat SEB bankas nėra atsakingas už sprendimus, priimtus remiantis šioje apžvalgoje pateikta nuomone, teiginiais ir prognozėmis. Leidinyje pateiktos mintys gali skirtis nuo oficialios SEB banko pozicijos.

Pajamos

2020 metų antrą ketvirtį vidutinis darbo užmokestis prieš mokesčius šalyje buvo 1388 eurai, arba 8,6 proc. didesnis negu prieš metus. Toks pokytis buvo didžiausias Baltijos šalyse, nes Latvijoje per metus atlyginimai padidėjo 3,9 proc., Estijoje 1 procentu. Privačiame sektoriuje atlyginimai didėjo 6,3 proc., valstybės – 13 procento. Vidutinė alga po mokesčių augo 8,7 proc. – iki 889 eurų. Tokių didelių pokyčių buvo sudėtinga tikėtis prasidėjus pirmajam karantinui.

Kol kas Statistikos departamentas nėra paskelbęs trečio ketvirčio atlyginimų duomenų, tačiau „Sodros“ duomenys rodo, kad metinis vidutinės algos pokytis ir trečią ketvirtį turėjo būti ne mažesnis. Pavyzdžiui, rugsėjį metinis draudžiamųjų pajamų, kai darbuotojas draustas visomis socialinio draudimo rūšimis, pokytis siekė net 11,9 procento. Kaip ir ankstesniais ketvirčiais, labiau augo algos valstybiniame, o ne privačiame sektoriuje. Mažiausiai per metus vidutinė alga padidėjo Druskininkų savivaldybėje, kuri yra labiausiai priklausoma nuo turizmo sektoriaus.

Lapkriūtį ir gruodį algų augimas vėl sulėtės, o ir kitąmet prognozuojame daug lėtesnį vidutinio darbo užmokesčio augimą, kuris turėtų siekti 4,5 procento. Darome prielaidą, kad bus paliktas Vyriausybės sprendimas didinti minimalios mėnesio algos dydį 5,8 proc. iki 642 eurų, o algos valstybės sektoriuje didės daug mažiau negu šiemet.

Neabejojame, kad Seimas patvirtins dabartinį siūlymą didinti vidutinę senatvės pensiją 7,1 procento, o vaiko pinigų kelti 10 eurų. Labai tikėtina, kad naujasis Seimas šiemet daugiau svarbesnių sprendimų dėl darbo mokesčių ar išmokų gyventojams šiais metais nepriims.

Kainos

Metinė infliacija šalyje trečią ketvirtį buvo 1 proc., arba 0,2 proc. punkto didesnė negu antrą ketvirtį. Infliacija, neįtraukus energetinių prekių, siekė 2,9 procento ir buvo tik nedaug mažesnė negu pirmą ir antrą metų ketvirčiais. Apskritai per pirmus devynis mėnesius Lietuvos ekonomika neblogai atlaikė pirmąją pandemijos bangą, gyventojų pajamos greitai atsistatė po nuopuolio balandį ir gegužę, todėl paslaugų kainų augimas sulėtėjo nedaug ir tai lėmė, kad infliacija, neįtraukus energetinių prekių, liko pakankamai aukšta.

Visgi ir rugsėjį, ir spalį metinė infliacija švelniai lėtėjo dėl keleto priežasčių. Pirmą, maisto produktų kainos po metų pradžioje pasiekto piko pigo. Paskutinį trečio ketvirčio mėnesį lėčiau augo ir sveikatos, švietimo, restoranų ir viešbučių kainos. Ir vėl į neigiamą pusę paniro metinis drabužių ir avalynės kainų pokytis – šios prekės rugsėjį buvo 1,2 proc. mažesnės negu prieš metus.

Manome, kad paskutinį metų ketvirtį metinė infliacija bus kuklesnė ir sudarys maždaug 0,4 procento. Spalį dėl pigesnės žaliavinės naftos vėl pigo degalai ir, tikėtina, kad lapkriūtį bei gruodį nafta smarkiau nebrangs. Spalio mėnesį tarptautinėse rinkose smarkiai brango grūdinės kultūros, bet darome prielaidą, kad galutinė gaminamų produktų kaina mažmeninėje rinkoje sparčiau augs kitų metų pradžioje.

Prognozuojame, kad vidutinė metinė infliacija pagal suderintą vartotojų kainų indeksą šiemet šalyje sieks 1,1 procento, arba 0,1 proc. punkto mažiau negu prognozavome rugpjūtį.

Taip pat nuo 2,2 iki 2 proc. sumažiname ir 2021 metų vidutinės metų infliacijos prognozę, tačiau palikome nepakeistą 2022 metų prognozę. Darome prielaidą, kad kitąmet žaliavinės naftos gamtinių dujų kaina nebus mažesnė negu šiemet, todėl kitąmet infliacijai šalyje energetinių prekių kainų pokyčiai jau nebedarys neigiamos įtakos. Be to, nuo 2021 metų sausio 1 dienos buitiniams vartotojams, suvartojantiems iki 5000 kWh elektros per metus, elektros kaina padidės maždaug 4 procento. Reiktų pabrėžti, kad dėl įsibėgėjančio elektros rinkos liberalizavimo daug labiau svyruos ir mėnesio infliacija šalyje, nes dabar būdavo taip, kad elektros kaina buitiniams vartotojams nesikeisdavo pusmetį arba visus metus, o ateityje ji svyruos kas mėnesį.

Prognozuojame, kad kitąmet vidutinis darbo užmokestis augs lėčiau ir dėl to paslaugų infliacija kitąmet turėtų būti šiek tiek lėtesnė. Žinoma, daug kas priklausys ir nuo to, kaip seksis suvaldyti epidemiologinę situaciją kitų metų pradžioje ir ar paslaugų paklausa po prasidėjusio karantino atsigaus taip pat greitai, kaip po pirmojo šį pavasarį.

Pramonė

Pramonė yra daugiausiai samdomų darbuotojų turintis ekonomikos sektorius, todėl jos pokyčius artimiausiu metu reikia sekti labai atidžiai. Kol kas nėra aiškių ženklų, kad pramonės nuosmukis lapkriūtį ir gruodį būtų toks, koks buvo balandį ar gegužę. Nors metų pabaiga mūsų didžiausiose eksporto rinkose bus sudėtingesnė, ji visgi turėtų likti kur kas stipresnė negu antrą ketvirtį. Be to, spalį pramonės pasitikėjimo rodiklis ir Europos Sąjungoje, ir Lietuvoje netgi sustiprėjo, palyginti su rugsėjumi. Ypač neblogas tendencijas rodo Vokietijos pramonė. Pavyzdžiui, spalį Vokietijoje pagaminta vos 2,5 proc. mažiau automobilių negu prieš metus. Dabar svarbiausia, kad didžiosios pramonės gamyklos sugebėtų išvengti koronaviruso plitimo savo patalpose ir kad tai nesutrukdytų gamybos proceso.

Trečias ketvirtis pramonei buvo ganėtina neblogas. Pramonės gamyba, neįtraukus naftos perdirbimo, trečią ketvirtį buvo 2,8 proc. didesnė negu prieš metus. Antrą ketvirtį gamyba smuko 4,2 procento. Ypač sparčiai trečią ketvirtį augo baldų gamyba – per metus ji padidėjo 11,9 procentų. Gyventojams daugiau laiko praleidžiant namuose, smarkiai išaugo baldų paklausa visame pasaulyje, todėl užsakymų stygiumi šis sektorius negalėjo skųstis. Be to, pastarųjų metų investicijos į baldų gamybos pajėgumo didinimą taip pat davė vaisių. Trečią ketvirtį nebloggerai sekėsi medienos (+8,3 proc.), popieriaus (+11,9 proc.), chemijos (+14,9 proc.) ir maisto produktų (+2,4 proc.) gamybos įmonėms. Prasčiausiai kelias klostosi drabužių siuvimo (-18,4 proc.), alkoholinių gėrimų (-7 proc.) ir elektronikos produktų (-6,1 proc.) gamintojams. Sudėtingus laikus dėl labai žemų naftos perdirbimo maržų ir kritusio naftos produktų suvartojimo šiemet išgyvena didžiausia Lietuvos pramonės įmonė – „Orlen Lietuva“. Trečią ketvirtį ji dirbo naudodama 73 proc. pajėgumo, kai prieš metus tuo pačiu laikotarpiu dirbta maksimaliu pajėgumu. Paskutinį šių metų ketvirtį vyraujančios tendencijos taip pat nedžiugina, nes naftos perdirbimo marža toliau lieka itin maža.

Kaip ir kitose ES valstybėse, pramonės įmonės yra atsargesnės ir pristabdžiusios investicijas. Dėl pandemijos sukeltų sunkumų keliauti šiais metais sudėtinga privilioti naujus investuotojus. Todėl artimiausius dvejus metus naujų plyno lauko investicijų bus nedaug – arba bus tęsiami jau pradėti darbai, arba juos darys esami, bet ne nauji investuotojai.

Eksportas

Prekių eksportas per devynis šių metų mėnesius krito 6 proc., o importas mažėjo net 12,1 procentu. Lietuviškų prekių eksportas krito 9 proc., o reeksportas – vos 1,2 procento. Labiausiai eksportas krito balandį, kai metinis nuosmukis buvo didesnis negu 20 procentų. Eksportas mažėjo ne tik dėl mažesnių parduotų kiekių, bet ir dėl prekių kainų smukimo. Prekių eksportas atsigavo birželį, kai metinis lietuviškos kilmės prekių eksporto, neįtraukus mineralinių produktų, pokytis jau buvo teigiamas.

Labiausiai eksportą žemyn smukdė kritęs naftos produktų eksportas – per devynis šių metų mėnesius jis buvo beveik 50 proc. mažesnis negu prieš metus. Tokį nuosmukį lėmė smukusi naftos produktų paklausa ir kaina. Paskutinį šių metų ketvirtį mineralinių produktų eksportas liks daugiau negu trečdaliu mažesnis negu prieš metus ir toliau tempis visą eksportą žemyn.

Dėl sumažėjusių kainų krito ir kito svarbaus ekonomikai plastikų gamybos sektoriaus eksporto pajamos – jos susitraukė beveik 18 procentų. Kiek mažiau, bet irgi labiausiai dėl pigusių trąšų kainų tarptautinėse rinkose smuko trąšų eksportas – jis per metus sumažėjo 16 procentų. Tiesa, azotinių ir fosforo trąšų kainos atsigavo rudenį, todėl tai turėtų daryti teigiamą įtaką trąšų eksportui paskutinį metų ketvirtį.

Taip pat dėl koronaviruso pandemijos įtakos eksporto rinkoms šiemet krito elektros įrangos, mašinų ir jų detalių eksportas. Tiesa, bent jau rugsėjį šių prekių eksportui jau buvo geresnis. Akivaizdžių nuostolių koronavirusas pridarė ir drabužių pramonei. Visgi dalį nuostolių iš kritusio drabužių eksporto atsėmė kitų tekstilės dirbinių, tokių kaip medicininės kaukės, eksportas.

Maisto prekių eksportas šiemet sumažėjo nedaug, o jį labiausiai lėmė smukusios tam tikrų produktų kainos pavasarį. Smarkiausiai krito žuvų eksportas – 15,1 proc., pieno produktų 4,1 proc., mėsos – 5,3 procentais. Labiausiai augo kakavos, grūdų, mėsos, cukraus gaminių eksportas. Pastaraisiais mėnesiais šoktelėjo javų ir rapsų eksportas dėl rekordinių šių metų derliaus. Akivaizdu, kad dar išaugusios grūdų kainos spalio mėnesį bei dideli neišplukdyti grūdų kiekiai darys teigiamą įtaką artimiausių mėnesių šalies eksporto rodikliui.

Buvo sektorių kuriems koronaviruso sukelta pandemija padarė net teigiamą įtaką eksporto apimčiai. Pavyzdžiui, organinių chemijos produktų eksportas šiemet ūgtelėjo 76 proc., kitų chemijos produktų eksportas didėjo 48 proc., farmacijos gaminių – 76 procentais.

Nustebino tai, kad šiemet gerai atsilaikė reeksporto rodikliai ir rugsėjį reeksportas buvo netgi didesnis negu prieš metus. Tiesa, reeksportas į tokias šalis, kaip Rusija ar Baltarusija, smuko atitinkamai 3,2 ir 7,2 procento. Tačiau šiemet labai augo reeksportas į Nyderlandus ir tai susiję su chemijos produktų reeksporto šuoliu. Žvelgiant į ateitį, daugiausia nerimo kelia reeksporto į Baltarusiją perspektyvos trumpu laikotarpiu.

Importas šiemet smuko labiau negu eksportas ir tai labiausiai susiję su energetinių žaliavų importo vertės sumažėjimu

(žaliavinės naftos, gamtinių dujų) bei kritusiu investicinių prekių importu įmonėms mažiau investuojant. Pavyzdžiui, investicinių prekių importas šiemet mažėjo 10,8 procento. Tiesa, tokių prekių importas labiausiai smuko balandį ir gegužę, o vasaros mėnesiais atsigavo.

Mokėjimo balanso duomenimis, paslaugų eksportas per aštuonis šių metų mėnesius smuko maždaug 6 proc. ir tai yra tikrai neblogas pasiekimas atsižvelgus į tai, kad nuo kovo kelionių paslaugų eksporto pajamos beveik dingo. Smukimą amortizavo IT ir komunikacijų paslaugų eksporto šuolis. Be to, transporto paslaugų eksportas taip pat atsilaikė neblogai ir įvairūs duomenys iš Vakarų Europos rodo, kad padėtis krovinių pervežimo kelių transporto priemonėmis sektoriuje ir spalį buvo stabili. Žinoma, pastarojo sektoriaus augimas Lietuvoje artimiausiais metais bus ribotas dėl šiais metais priimto Mobilumo paketo reikalavimų. Taip pat akivaizdu, kad oro transporto sektoriui artimiausi ketvirčiai taip pat bus labai sudėtingi. Nors krovinių srautas iš Baltarusijos rugsėjį ir spalį nesmuko, įtampa dėl šių krovinių galimo sumažėjimo niekur nedings.

Beje, einamosios sąskaitos perteklius per pastaruosius dvylika mėnesių sudarė net 6,2 proc. BVP, ir tai rodo, kad grynas pinigų srautas į Lietuvą toliau buvo teigiamas – tai yra viena iš priežasčių, kodėl Lietuvos kredito sistemoje auga indėlių kiekis.

Kredito rinka

Trečias ketvirtis kredito įstaigoms buvo jau daug palankesnis negu antrasis, nes pakankamai greitai atsigavo namų ūkių paskolų paklausa bei ūgtelėjo atsiskaitymų apimtis. Namų ūkių finansinė padėtis pavasario karantino metu labai nepablogėjo, o lūkesčiai dėl finansinės padėties ateityje netgi pagerėjo, todėl tai paskatino ir gyventojus daugiau skolintis, o kredito įstaigas – skolinti. Pavyzdžiui, naujų būsto paskolų trečią ketvirtį išduota 2,5 proc. daugiau, o būsto paskolų portfelis buvo 8,2 proc. didesnis negu prieš metus. Metų pabaigoje namų ūkių skolinimasis turėtų sulėtėti dėl didesnės nežinomybės prasidėjus antrajam karantinui.

Kur kas atsargiau elgėsi verslas, kuris vis dar yra pristabdęs investicinius planus ir nėra toks aktyvus skolinantis. Ir tai ne tik susiję su koronaviruso sukeltu ekonomikos nuosmukiu: pavyzdžiui, dėl Mobilumo paketo sustojo krovinių pervežimo kelių transporto sektoriaus plėtra. Be to, įmonės šiemet aktyviai dengė trumpalaikes paskolas, todėl kredito įstaigų paskolų ne finansų bendrovėms portfelis rugsėjo pabaigoje buvo 10,7 proc. mažesnis negu prieš metus. Galiausiai ypač didelės įmonės kur kas aktyviau skolinasi iš tarptautinių institucijų, tokių kaip Šiaurės investicijų bankas ar Europos investicijų bankas. Tikimės, kad kitąmet paskolų portfelis verslui jau neišvengiamai turės augti.

Spalio pradžioje darbą pradėjo Pagalbos verslui fondas, kuris turėtų padėti didelėms ir vidutinėms įmonėms, nukentėjusioms nuo COVID-19 ir turinčioms problemų gauti finansavimą. Šis instrumentas bus ypač reikalingas šių metų pabaigoje paskelbus antrą karantiną Lietuvoje. Taip pat veikiausiai netrukus „Invega“ atnaujins ir pavasarį didelio dėmesio sulaukusią paskolų verslui, nukentėjusiam nuo COVID-19, programą.

Lietuvos kredito įstaigose ir toliau sparčiai daugėjo indėlių – namų ūkių indėlių rugsėjo pabaigoje buvo net 2,3 mlrd. eurų, arba 16,3 proc. daugiau negu prieš metus. Indėliai augo, nes gyventojų pajamos šiemet didėjo labiau negu išlaidos – t.y., gyventojai daugiau sutaupė. Dėl tokio indėlių augimo šiemet galime tikėtis nemažo vartojimo šuolio artimiausiais metais, kai žmonės jausis saugiau ir drąsiau leis sukauptas lėšas. Įmonių indėlių suma ūgtelėjo 1,8 mlrd. eurų, arba net 29,3 procento. Viena iš tokio įmonių sąskaitose laikomų pinigų sumų šuolio priežasčių yra valdžios suteikta parama verslui. Vien mokesčių nepriemoka dėl COVID-19 spalio pabaigoje siekė 814 mln. eurų, o sudaryta mokestinių paskolų už 126 mln. eurų. Be to, Lietuvos eksportas smuko mažiau negu importas (viena iš priežasčių – kritusios žaliavų kainos bei sumažėjęs investicinių prekių importas), todėl einamosios sąskaitos perteklius šiemet buvo įspūdingas. Be to, paskolų moratoriumas, galiojęs iki rugsėjo pabaigos, buvo sustabdęs paskolų amortizaciją, kuri būtų buvusi dar didesnė, o būtent paskolų grąžinimas yra indėlius mažinantis veiksnys. Tokie pokyčiai šalyje, kai finansų sistemoje indėliai vis labiau lenkia paskolų portfelį, bus nemažas iššūkis kredito įstaigoms ypač kai galimybės didinti paskolų portfelį atsakingai skolinant yra mažesnės negu norima.

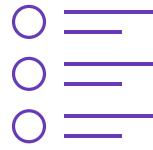
Būsto rinka

Būsto rinkos dinamika stebino lipimo iš antrą ketvirtį pasiektos duobės tempu. Registrų centro duomenimis, rugsėjį ir spalį butų bei individualių namų metinis sandorių skaičiaus pokytis jau buvo teigiamas. Per dešimt šių metų mėnesių butų sandorių skaičius Lietuvoje buvo 9,6 proc. mažesnis negu prieš metus, tačiau individualių namų šiemet parduota 4,4 proc. daugiau. Akivaizdu, kad karantinas ir darbas iš namų sustiprino jau anksčiau prasidėjusią tendenciją ir individualių namų rinka šiemet atrodė daug stipriau negu butų.

Pirminės būsto rinkos aktyvumas taip pat greitai sugrįžo į lygį, buvusį prieš pandemiją. Vilniuje jau rugsėjį buvo parduota ar rezervuota daugiau negu 500 naujos statybos butų, o spalį sandorių skaičius perlipo ir 600 sandorių kartelę. Išaugę naujų butų pardavimai lėmė sumažėjusį neparduotų butų skaičių šalies sostinėje. Kituose didmiesčiuose atsigavimas buvo lėtesnis, bet ir Kaune, ir Klaipėdoje rugsėjį bei spalį sandorių skaičius pirminėje rinkoje buvo didesnis negu prieš metus.

Būsto kainos Lietuvoje trečią ketvirtį judėjo aukštyn kaip daugelyje ES valstybių. Įmonės „Ober-Haus“ duomenimis, spalį vidutinė buto kaina Vilniuje buvo 4,6 proc. didesnė negu prieš metus. Tai, kad būsto kainos nekrito, o netgi paaugo, nėra atsitiktinumas. „Sodros“ duomenys rodo, kad po prasto balandžio ir gegužės metinis gyventojų pajamų augimas trečią ketvirtį siekė 10 procentų. Trečią ketvirtį augo ir gyventojų indėliai bankų sąskaitose. Be to, grįžtančių iš užsienio lietuvių skaičius viršijo emigruojančių piliečių skaičių, ir tai darė ypač didelę įtaką Vilniaus gyventojų skaičiaus augimui. Nemažai gyventojų, kurių pajamos per karantiną nesumažėjo, atsipalaidavo ir tapo aktyvesni būsto rinkoje. Tą rodo ir kredito rinkos duomenys – pavyzdžiui, kredito įstaigos rugsėjį suteikė daugiau būsto paskolų negu prieš metus. Be to, skolinimosi kaina pastaraisiais mėnesiais taip pat gerėjo – rugsėjį vidutinė naujų būsto paskolų kintama palūkanų norma buvo 2,23 proc., arba 0,08 proc. punkto mažesnė negu praėjusių metų pabaigoje. Būsto paskolų palūkanos artimiausiais mėnesiais neturėtų didėti.

Kol kas panašu, kad ir gyventojai, ir būsto pardavėjai lapkričio 7 d. prasidėjusio karantino baiminasi gerokai mažiau, todėl, jeigu epidemiologinė padėtis labiau neblogės, tokio sandorių nuosmukio, koks buvo pavasarį, artimiausiais mėnesiais neturėtų būti.

Valdžios politika

Valdžia pakankamai greitai sureagavo į pirmąją pandemijos bangą pavasarį ir teigiamai prisidėjo prie ekonomikos nuosmukio sušvelninimo. Galima dalies priemonių naudingumą kritikuoti aiškinant jų atsiradimą artėjusiais Seimo rinkimais. Dabar prasidėjus antrajam karantinui šiais metais, valdžios pagalbos poreikis vėl didėja, tačiau panašu, kad šįkart valdžios parama bus tikslingesnė. Gerai tai, kad daugelis pagalbos priemonių jau yra išbandytos per pirmąjį karantiną ir niekur nėra dingusios, o jeigu jau ir pasibaigusios, jas atnaujinti nėra sudėtinga. Atsižvelgiant į tai, kad bent kol kas karantino sąlygos yra švelnesnės, pagalba verslui bent lapkritį dar nepasieks tokio masto, koks buvo balandį.

Svarbu pabrėžti, kad šalies sukaupti finansiniai resursai antrajai pandemijos bangai yra dideli. Rugsėjo pabaigoje šalies ižde ir komerciniuose bankuose valdžia laikė 8,4 mlrd. eurų indėlių ir net atsižvelgus į milijardą, atidėtą kitų metų pradžioje euroobligacijų emisijai refinansuoti, tai yra tikrai daug.

Galima įvardinti keletą per pirmąją bangą išmokytų pamokų. Pirmą, reiktų nustatyti lankstų kiekvienos pagalbos priemonės pabaigos grafiką tam, kad būtų lengviau nutraukti pagalbos priemonę, jeigu ekonominė padėtis gerėja sparčiau negu tikėtasi. Antra, pasiteisina tos priemonės, kurios susietos su sumokėtais mokesčiais – taip skatinama lįsti iš šešėlinės ekonomikos. Trečia, vengti tokių priemonių, kurias vėliau atšaukti būtų labai sudėtinga dėl visuomenės pasipriešinimo – pavyzdžiui, sumažinus tam tikro mokesčio tarifą, vėliau jį grąžinti atgal būtų be galo sunku.

Kol kas didžiausia savo verte ekonomikos skatinimo priemonė yra mokesčių nepriemokos ir mokestinių atostogų sudarymo galimybė, dėl kurios šalies biudžetas šiemet yra negavęs beveik milijardo eurų (3 lentelė). Tačiau tai nėra prarastos biudžetui pajamos – tos įmonės, kurios išgyvens pandemiją, anksčiau ar vėliau turės sumokėti nesumokėtus mokesčius. Verslui antrojo karantino metu bus ypač svarbi subsidijų už darbuotojų prastovas priemonė.

Prognozuojame, kad šiemet konsoliduotas Lietuvos biudžeto deficitas bus didžiausias Baltijos šalyse ir priartėti prie 8 proc. šalies BVP. Kitąmet jis trauksis iki 4,5 procento BVP. Suprantama, kad išaugęs biudžeto deficitas lemia augančią šalies skolą, kuri artėja prie 50 proc. BVP.

Darbą pradėdanti valdžia suteikia vilčių, kad bus sprendžiamos ilgalaikės Lietuvos ekonomikos problemos, susijusios su švietimo ir sveikatos sektoriais, mokesčių sistema, tačiau labai panašu, kad tie pokyčiai atsispindės tik 2022 metų biudžete.

1 lentelė. Pagrindinių Lietuvos ekonominių rodiklių prognozė 2020–2022 metais

Rodiklis	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m. (prognozė)	2021 m. (prognozė)	2022 m. (prognozė)
Nominalusis BVP (mlrd. EUR)	42,3	45,5	48,8	48,3	50,7	53,5
Realiojo BVP metinis pokytis (proc.)	4,3	3,9	4,3	-1,5	3,0	3,3
Namų ūkių vartojimo išlaidų metinis pokytis (proc.)	3,6	3,8	3,3	-2,0	4,0	3,1
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų metinis pokytis (proc.)	-0,3	0,2	0,1	0,4	0,3	0,5
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (proc.)	8,9	10,0	6,2	-7,3	5,5	6,0
Prekių ir paslaugų eksportas (proc.)	13,5	6,8	9,5	-2,6	4,6	2,9
Prekių ir paslaugų importas (proc.)	11,1	6,0	6,3	-4,3	5,8	3,2
Vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal SVKI ¹ (proc.)	3,7	2,5	2,2	1,1	2,0	2,4
Vidutinis nedarbo lygis (proc.)	7,2	6,2	6,3	8,7	8,3	7,5
Užimtųjų skaičiaus pokytis (proc.)	-0,5	1,5	0,3	-1,9	0,4	0,9
Vidutinio bruto darbo užmokesčio ² pokytis (be II, proc.)	8,2	9,9	8,8	7,0	4,5	6,0
Valdžios sektoriaus balansas (proc. BVP)	0,5	0,6	0,3	-7,9	-4,5	-2,2
Valdžios sektoriaus skola (proc. BVP)	39,1	33,8	36,3	47,3	49,9	48,7

1. Suderintas vartotojų kainų indeksas.

2. Vidutinis darbo užmokestis prieš mokesčius neįtraukiant individualių įmonių.

2 lentelė. Kiti svarbūs Lietuvos makroekonominiai ir finansiniai rodikliai

Rodiklis	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Mažmeninės prekybos, išskyrus transporto priemonių prekybą, metinis pokytis (proc.)	5,3	6,8	4,4	6,5	5,4	1,8 (I-III ketv.)
Pramonės produkcijos, išskyrus naftos produktus, metinis pokytis (proc.)	3,7	4,8	6,2	6,4	4,7	-3,2 (I-III ketv.)
Statybos darbų metinis pokytis (proc.)	-3,5	-9,3	9,2	13,7	8,3	-7,3 (II ketv.)
Materialinių investicijų metinis pokytis (proc.)	10,1	-0,9	5,3	4,8	8,4	-17,1 (II ketv.)
Pramonės pasitikėjimo rodiklis (punktai)	-16	-7	-9	-6	-9	-6 (spalis)
Vartotojų pasitikėjimo rodiklis (punktai)	-4	-1	-3	-1	1	1 (spalis)
Užsieniečių nakvynių Lietuvoje skaičiaus metinis pokytis (proc.)	-0,8	8,7	4,8	8,9	10,9	-70,8 (sausis-rugpjūtis)
Prekių eksporto metinis pokytis (proc.)	-6,0	-1,3	16,8	7,0	4,8	-6,0 (I-III ketv.)
Lietuviškos kilmės eksportas	-2,2	0,5	15,4	10,2	2,9	-9,0 (I-III ketv.)
Reeksportas	-10,9	-3,8	18,9	2,5	7,7	-1,2 (I-III ketv.)
Prekių importo metinis pokytis (proc.)	-1,9	-2,2	16,5	8,6	2,9	-12,1 (I-III ketv.)
Einamosios sąskaitos balansas (proc. BVP, 4 ketvirčiai)	-2,4	-1,1	0,5	0,3	4,3	6,2 (II ketv.)
Tiesioginės užsienio investicijos (proc. BVP)	39,5	39,4	38,7	37,3	38,0	38,3 (II ketv.)
Darbo našumo metinis pokytis (proc.)	-0,8	-1,0	7,4	2,1	3,8	5,8 (II ketv.)
Būsto kainų indekso metinis pokytis (proc.)	3,7	5,4	9,0	7,3	6,9	7,0 (II ketv.)
Vienetinių darbo sąnaudų metinis pokytis (proc.)	5,3	5,8	4,3	5,2	6,0	6,2 (II ketv.)
Metinė infliacija pagal VKI ¹ (proc.)	-0,1	1,7	3,9	1,9	2,7	0,7 (rugsėjis)
Kitų PFJ ² paskolų rezidentams, išskyrus PFJ ² , metinis pokytis (proc.)	2,4	8,9	1,9	5,7	2,2	-2,0 (rugsėjis)
Rezidentų, išskyrus PFJ ² , indėlių kitose PFJ ² metinis pokytis (proc.)	5,5	8,4	6,7	12,4	11,9	24,5 (rugsėjis)
Vidutinė naujų būsto paskolų palūkanų norma ³ (proc.)	1,76	1,80	1,96	2,28	2,30	2,23 (rugsėjis)

1. Vartotojų kainų indeksas.

2. Pinigų finansų įstaiga.

3. Pradinis palūkanų normos fiksavimo laikotarpis iki 1 metų.

3 lentelė. **Ekonomikos skatinimo priemonės Lietuvoje**

Priemonė	Panaudojimas, mln. EUR
Subsidijos už prastovas	166
Subsidijos už darbuotojus, grįžusius po prastovų	328
Subsidijos dirbantiems savarankiškai	112
Ligos išmokos dėl epidemiologinės situacijos	117
Darbo paieškos išmoka	75
Subsidijos mikroįmonėms	94
Leidimas naudoti KPPP ir Klimato kaitos programos lėšas	160
Svarbiausios „Invega“ pagalbos priemonė	
Paskolos	223
Kompensacijos	50
Garantijos (PGP2)	62
Neapmokestinamųjų pajamų dydžio padidinimas	84
Vienartiniai vaiko pinigai, išmokėti liepą	72
Vienartinės pensijos, išmokėtos rugpjūtį	182
Mokestinės nepriemokos + mokestinės paskolos	814+126

* Panaudota iki 2020 m. spalio 31 d.

4 lentelė. **Kitų valstybių BVP pokyčių prognozė 2020 – 2022 metais**

Rodiklis	2019 m.	2020 m. (prognozė)	2021 m. (prognozė)	2022 m. (prognozė)
Latvija	2,1	-4,6	4,3	3,5
Estija	5,0	-3,8	3,3	3,5
Euro zona	1,3	-7,6	4,0	4,3
Švedija	1,3	-3,1	2,7	4,4
Jungtinė Karalystė	1,3	-11,5	4,7	6,6
JAV	2,2	-4,0	3,6	3,8
Kinija	6,1	2,0	8,0	5,6